

НАПРЯМ 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ БУДІВНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОШУКИ ОПТИМАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-27>

ПРАВОВЕ ПРОСВІТНИЦТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ КАФЕДРИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Бисага Юрій Михайлович

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
завідувач кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Берч Вероніка Вікторівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Течія Просвітництва вважається ерою філософів, науковців, митців. Дослідницька галузь доби «Просвітництва» висуває проекти, які зосереджуються на філософських концепціях, аргументах і системах (в найширшому можливому сенсі) в «епоху розуму» з історичної та систематичної точки зору. Так, вказана ідейна течія являє собою філософський, соціальний та культурний рух, що активно розвивався в Європі XVIII століття. Відправною точкою епохи став розвиток науки, раціональності та свідомості у громадян з метою забезпечення соціального прогресу та розвитку¹.

У свою чергу, підкреслимо, що серед векторів епохи Просвітництва визначальну роль та доволі широкий попит мали:

¹ Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.

– *книговедення та оприлюднення концептуальних підходів.* Зазвичай, просвітники надавали велику увагу письменийм джерелам та розповсюдженню знань саме через книги та опубліковані доробки². До прикладу, Вольтер видавав свої твори великими тиражами, щоб зробити їх більш доступними для широкого кола аудиторії³.

– *енциклопедизація*, що заклала міцний фундамент розвитку та просування колективних зусиль задля систематизації всіх знань того часу в одному місці. Серед найбільш відомих напрацювань того часу можемо згадати «Encyclopédie», що заснована Дідро і д'Алембером у Франції у 18 столітті⁴.

– *раціоналізм*, що включав в першу чергу розуміння світу та людського розуму, посідаючи важливе становище просвітницької філософії. Такі філософи, як Іммануїл Кант, Бенедикт Спіноза та Жан-Жак Руссо, зробили важливий внесок у розвиток просвітницької філософії⁵.

– *освіченість та культура знань* які пропагували ключову мету просвітників. Вони вірили, що знання повинні бути доступні для всіх людей, а не тільки для правлячої еліти. У багатьох країнах було створено школи та університети для забезпечення вільного доступу до освіти⁶.

– *масова комунікація та вплив на громадську думку*, що забезпечувалося в першу чергу за допомогою різноманітної кореспонденції, в тому числі газет та журналів. Наприклад, «The Spectator» та «The Tatler» в Англії, а також «Journal des savants» у Франції⁷.

Крізь призму розгляду ключових інструментів доби Просвітництва розглянемо правове просвітництво на сучасному етапі, як процес синергії та розповсюдження знань про право, правову систему та правову культуру серед населення. Парадигма правового просвітництва є вкрай важливою відповіддю на нагальні питання сьогодення, невід'ємним інструментом пропагування правової освіченості,

²John Robertson. The Enlightenment: A Very Short Introduction. OUP Oxford; 1st edition. 2015. 167 p.

³Ian Davidson. Voltaire: A Life. Pegasus. 2010. 512 p.

⁴Jean Le Rond d'Alembert, Richard N. Schwab. Preliminary Discourse to the Encyclopedia of Diderot. University of Chicago Press. 1st edition. 1995. 224 p.

⁵Малик В. Історія філософії: Навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «КМ-БУКС», 2009. 544 с.

⁶Муранова Н. П., Волярська О. С., Літвінук Л. Й. Ідеї філософії Просвітництва в українському освітньому контексті : монографія. К. : ТОВ НВФ Славути-Дельфін. 2020. 154 с.

⁷James W. Carey, G. Stuart Adam. Communication as Culture, Revised Edition: Essays on Media and Society. Routledge; 2nd edition. 2008. 212 p.

забезпечення доступності громадян до інформації про їх права та обов'язки, правозахисних інституцій тощо.

Серед основних підручних засобів правового просвітництва можемо назвати: проведення навчальних курсів та тренінгів, публікації відповідної літератури, організація інформаційних кампаній та інших заходів з метою забезпечення доступу до правової інформації та її розуміння громадянами⁸.

Вище наведене дає всі підстави зазначити, що правове просвітництво є невід'ємним та вкрай важливим елементом розвитку суспільства, оскільки воно сприяє формуванню правової культури та свідомості громадян. Знання про права, свободи та інтереси громадян продукує громадянам можливість захищати свої інтереси та вести активну участь у розвитку демократії та правової держави.

Відтак, впливає умовивід, згідно якого доба Просвітництва та правове просвітництво є взаємопов'язаними ідеями, які сприяють розвитку суспільства, формуванню свідомих та активних громадян, які спроможні відстоювати свої законні права та інтереси.

Підкреслимо, що колективом кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» на чолі із завідувачем кафедри, доктором юридичних наук, професором, Заслуженим юристом України – Бисагою Юрієм Михайловичем, правопросвітницька робота із моменту запровадження воєнного стану в Україні ведеться стабільно, безперебійно та дає свої плідні результати. Зокрема, у електронних збірниках напрацьовань міжнародних круглих столів та конференцій опубліковано понад 200 тез, де участь взяли пів тисячі вітчизняних та зарубіжних вчених-конституціоналістів. Кафедрою забезпечуються стабільні та безперебійні умови підключення до заходів усіх бажаючих, вступні та вітальні слова поважних осіб університету, обласного, міського управління та зарубіжних колег. Кожен захід супроводжується змістовними та актуальними доповідями працівників кафедри та запрошених осіб-спеціалістів в конкретному колі проблематики. Зокрема, наведемо деякі із проведених заходів:

– міжнародна науково-практична конференція *«Конституційно-правові механізми реалізації та захисту прав людини і громадянина в умовах війни: світовий досвід та Україна»* (м. Ужгород, 26 травня 2022 р.);

⁸ Татаренко Г.В., Татаренко І.В. Правова просвіта населення як елемент правової культури суспільства. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 1(37). 2019. С. 87–94.

- міжнародний круглий стіл «*Функціонування Конституції України в умовах війни: теоретичні засади та практичні реалії*» (м. Ужгород, 27 червня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Функціонування України на сучасній геополітичній шахівниці світу: феноменологічний та конституційно-правовий аналіз*» (м. Ужгород, 14 липня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Національний та міжнародно-правовий механізми забезпечення права людини на життя в умовах війни*» (м. Ужгород, 23 серпня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Освіта та наука в умовах війни: конституційно-правові стандарти та сучасні українські реалії*» (м. Ужгород, 22 вересня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Право в умовах війни: пріоритети, завдання, функції*» (м. Ужгород, 14 жовтня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Функціонування судових і правоохоронних органів в умовах війни: конституційні та міжнародно-правові маркери*» (м. Ужгород, 27 жовтня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Праця та її оплата, відпочинок в умовах війни: конституційні гарантії та раціональні можливості*» (м. Ужгород, 18 листопада 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз*» (м. Ужгород, 23 листопада 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Ювенальна юстиція в умовах війни: правові аксіоми та українські реалії*» (м. Ужгород, 20 грудня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*«Відновлення та розвиток України: ідеї, правові засади, інструментарій»*» (м. Ужгород, 26 грудня 2022 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Діяльність політичних партій та громадських об'єднань в умовах війни: особливості конституційно-правового регулювання та реалії українського сьогодення*» (м. Ужгород, 20 січня 2023 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Реалізація конституційного права на охорону здоров'я в умовах війни: український досвід та міжнародні стандарти*» (м. Ужгород, 10 лютого 2023 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Реалізація конституційного права на свободу пересування в умовах війни: правові стандарти та практичні можливості*» (м. Ужгород, 24 лютого 2023 р.);
- міжнародний круглий стіл «*Виконання конституційних обов'язків в умовах війни: сучасна українська практика та міжнародний досвід*» (м. Ужгород, 14 березня 2023 р.);

– міжнародний круглий стіл «*Право на достовірну інформацію, інформаційна безпека в умовах війни*» (м. Ужгород, 31 березня 2023 р.).

Отже, правове просвітництво є пріоритетним інструментом в пропагуванні правової культури і забезпеченні доступності громадян до інформації про їх права та обов'язки, в тому числі в провадженні роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства. Воно допомагає збільшити рівень правової свідомості серед населення та зменшити і запобігти можливим правопорушенням.

Проте, важливо розуміти, що правове просвітництво не є панацеєю на всі правові проблеми та виклики. Для ефективної роботи правової системи необхідно поєднувати правове просвітництво з ефективною правовою практикою, яка забезпечує належний захист прав, свобод та інтересів громадян.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-28>

ЦИФРОВИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Бочарова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права Університету імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

Конституційно-правове будівництво навіть у екстремальних умовах воєнного стану в Україні повинно враховувати сучасний досвід світового конституційного розвитку і гуманістичні традиції вітчизняного конституціоналізму. Однією з актуальних проблем сучасного конституційного розвитку є проблема старіння та оновлення конституцій, зокрема їх адаптація до реалій 21 століття, пов'язаних з прискореним технологічним розвитком і пануванням інформаційно-комунікаційних технологій. Так, у текстах Конституцій Греції (ч. 2 ст. 5А) і Португалії (ст. 35) право на доступ до Інтернету визначено в якості конституційного права. В новітній редакції Конституції Мексики (від 27.08. 2018 р.) у ст.6 держава гарантує право на доступ до інформаційних технологій і бере зобов'язання створити для цього необхідні умови. Віднесення до основоположних прав доступ до Інтернету зафіксоване в документах ООН, рішеннях окремих парламентів та конституційних юрисдикційних органів ряду держав. У Резолюції Ради ООН з прав людини від 18 липня 2016 року